

Zlata Filipoviç'in Zlata'nın Günlüğü Eserinde "Öteki" ve "Ötekileştirme"

"Other" And "Othering" In Zlata's Diary By Zlata Filipovich

Dr. Öğr. Üyesi. Engin BÖLÜKMEŞE

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-6482-7512

Serkan BAYRAKTAR

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-6443-9210

ÖZET

Tarihte geçmişten günümüze kadar sayısız katliam ve savaş gerçekleşmiştir. 20. yüzyılın sonlarında, Avrupa'nın doğusunda çok kanlı bir soykırım gerçekleşmiştir. Bu soykırımın izleri hala Balkanlar'da kendisini göstermektedir. 8372 Bosnalı Müslümanın ölümüne sebep olan Srebrenica Soykırımı'nın habercisi Bosna Savaşı'dır. Bosna Savaşı, Yugoslavya coğrafyasındaki üç etnik unsurun arasında gerçekleşmiştir. Yugoslavya'nın parçalanması ve Bosna Hersek devletinin kurulması ile sonuçlanan bu savaş, çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Hırvat asıllı Bosnalı yazar Zlata Filipoviç'in otobiyografik eseri Zlata'nın Günlüğü kitabı imgebilimsel ve eklektik bir yaklaşımla incelenecektir. Bu eklektik yaklaşım; psikanaliz, tarih ve toplumbilim gibi alanları içine almaktadır. Bosna Savaşı'nın toplum üzerindeki etkilerinin, etnik unsurlar arasındaki ötekileştirmenin ve savaşın yarattığı taraflar arasındaki ötekileştirmenin bir çocuğun gözünden nasıl aktarıldığı irdelenecektir. Bosna Savaşı'nda savaşan etnik unsurlar arasındaki tek farkın inanış biçimleri olmasından ötürü bu durum büyük ölçüde ötekileştirmenin açığa çıkmasına yol açmıştır. Bu sebeple, eser ve eserin işlendiği ile etkilendiği dönem hakkında nesnel veriler ışığında, "öteki" ve "ötekileştirme" kavramları irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Bosna Savaşı, Zlata Filipoviç, Zlata'nın Günlüğü, İmgebilim, Ötekileştirme.

ABSTRACT

From past to present, innumerable massacres and wars has occurred in the history. In the later of 20th century, a very bloody genocide has occurred in the east of Europe. The tracks of this genocide is still showing itself in Balkans. Bosnian War is the preview of Srebrenica Genocide which caused the death of 8372 Bosnian Muslims. Bosnian War has occurred between three ethnic constituents in Yugoslavia geography. This war which ended up with split of Yugoslavia and found of Bosnia and Hercegovina state formed the main center line of this work. In this work, Croatian origin Bosnian writer Zlata Filipoviç's autobiographical book Zlata's Diary will be analyzed with an approach imagological and eclectic. This eclectic approach includes the fields as psychoanalysis, history and sociology. How the effects of the Bosnian War on the society, othering between ethnical constituents and the sides which were formed by the war were transferred through the sight of a child will be examined. The only difference between the ethnic constituents which were fought in Bosnian War is their belief forms caused to come off the othering on a large scale. Thus, "other" and "othering" will be examined about the book and the period which has treated and effected in the objective datas.

Key Words: Bosnian War, Zlata Filipoviç, Zlata's Diary, Imagology, Othering.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, Zlata Filipoviç'in *Zlata'nın Günlüğü* eserinde öteki ve ötekileştirme kavramları incelenecektir. Bosna Savaşı döneminde kendi tabiriyle bir "savaş çocuğu" olan Zlata Filipoviç eserinde savaşın yarattığı gerilimin oluşturduğu ötekileştirmeyi işlemiştir. Bu nedenle, ötekileştirmenin en önemli inceleme alanlarından biri olan imgebilim disiplininden faydalanılacaktır.

İmgebilim disiplininin başlıca inceleme alanlarından biri edebiyat ve sanattaki "öteki" kavramdır. Bir başka deyişle bir kısmın ötekileştirilip, diğer bir kısmın yüceltildiği ve bu sayede de bir öteki yaratıldığı imgeler bu alanda incelenmektedir. Bu öteki olumlu veya olumsuz anlamda ortaya çıkabilir ya da bilinçli veya bilinçsizce şekillenebilir ve bu yönüyle ötekinin oluşumu imge ile benzerlik gösterir. Bu durumu Ulağlı şu şekilde aktarmaktadır:

Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düşün, hayal, hülya. (TDK, 1998: 1076; Akt.: Ulağlı, 2006: 3.) Yani imge yoluyla bilinçli ya da bilinçsiz olarak hedef kitlenin zihninde bir kişi, bir grup ya da bir toplum ile ilgili bir fikir ortaya çıkar. Ulağlı imgenin işlevi üzerine şunu belirtir: *Yazarın geçmişinden, bastırılmış dürtülerinden, inançlarından ve deneyimlerinden oluşan imgeler yazarın kişiliğini bize tanıtan anlamlı yapılardır.* (Ulağlı, 2006: 4) Bir yazarın kullandığı imge sadece kendisi hakkında değil, yaşadığı toplumla ilgili de ipuçları verir. Çünkü toplum, bireye şekil verir. Aynı şekilde birey de topluma imge yoluyla şekil verebilir.

İmge çoğunlukla herkesin görebileceği şekilde ortada durmaz. Bir imgenin oluşum sürecinin sıradan bir okurun farkına varması çoğunlukla imkânsıza yakındır. Bu nedenledir ki, imge birçok bilim alanının konusu olmaktadır. *Genel tanımı ile imge, bilinçaltının istemli ya da istemsiz olarak belirli çağırışmalar ile dışa vurumu olarak tanımlanabilir.* (Ulağlı, 2006: 4) Ulağlı'nın da belirttiği üzere, yazar bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde imgeyi yerleştirir ve çoğunlukla okur veya hedef kitle bunun farkına bile varmaz ve bir süre sonra bu imgenin yarattığı yargıları olağan karşılamaya başlar. İmgebilimciler de hedef kitle veya okur üzerinde yaratılan bu imgenin izini sürer ve toplumlarda bu yolla oluşturulan önyargı ve kalıpyargıların nasıl yerleştiğini irdelerler.

İmge hem yazarın hem de toplumun zihninde önyargı ve kalıpyargı formunda yer alır. Kalıpyargı hakkında Göregenli şöyle bir tanımda bulunmuştur: *Kalıpyargılar, belli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş zihinsel izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir. Özellikle yeni olgu, obje ya da grup ile karşılaştığımızda, onlar ile ilgili bilgimiz bu tür imgeler ışığında biçimlenir.* (Göregenli, 2012: 22; Akt.: Çelik, 2014: 15) Bu tanımdan hareketle kalıpyargıların insanlara bakış açımızı etkileyen şeyler olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, Brezilyalıların futbolda başarılı olması sebebiyle ve Türkiye'ye gelen hemen her Brezilyalıya "sambacı" denmesinden ötürü samba dansının sadece futbolla bağdaştırılması bir kalıpyargıdır, denilebilir. Ya da Almanların disiplinli, Japonların çalışkan olduğuna dönük kalıpyargılara sahip olmamız gibi.

Önyargı ise, daha önceki ve desteklenmemiş yargıya eşlik eden olumlu ya da olumsuz izlenimler olarak adlandırılabilir. (Bkz.: Stangor 2000: 21-22; Akt.: Çelik, 2014: 19) Önyargıya örnek verilmek istenirse, üstü başı kirli bir çocuk dükkânına girince kasasına bakan esnaf zihninde o çocukla ilgili hırsız olduğuna dair önyargı taşır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere imgebilimin çalışma alanında bulunan imge, önyargı ve kalıpyargı gibi terimler "öteki"nin ve "ötekileştirme"nin en yoğun hissedildiği olgulardır. Bu bağlamda önyargıya, davranış formundaki imgeler de denebilir.

Öteki ve ötekileştirme için gerekli yargılara ulaşıldıktan sonra artık konu imgebilim disiplini içerisinde incelenebilir hale gelmektedir. Bu bağlamda Nahya, *imgenin, ötekileştirme, ayırıştırma, farklılaştırma, tanımlama, tasvir etme, hayal etme gibi kimlik bileşenleri çerçevesinde düşünülmesi, tarihte olduğu gibi bugün de canlıdır,* (Nahya, 2011: 35; Akt.: Bölükmeşe – Çelik, 2013: 40) demektedir. Nahya'nın da belirttiği üzere, ötekileştirme üzerine yapılacak herhangi bir çalışma, doğrudan imgebilim disiplini içerisinde irdelenmelidir. Çünkü imge, doğası gereği "öteki"ni içinde barındırmaktadır ve "öteki"ne ulaşmaya çabalamaktadır.

Bir başka deyişle imgebilim, "öteki"ne ulaşarak, ötekileştirmeyi inceleme alanına dahil etmektedir. Bu konuyla ilgili Özbayoğlu şöyle demiştir: *Nitekim, imge de, çeviri gibi, doğası gereği aslı değiştirilerek meydana getirilir ve imgebilimin konusu "öteki" kavramıdır.* (Özbayoğlu, 2012: 163) Bu bağlamda bakıldığında, ötekileştirme çalışmaları imgebilim disiplini merkezine alınarak, ayırmacılık ve ötekileştirme imgebilim disiplininin ana konusu olarak görülebilir. Bu çalışma bağlamında da çalışmanın net bir biçimde öncelikle imgebilim çalışması olduğu söylenebilir.

İmgebilim birçok alanla iç içe çalışılabilecek bir disiplindir ve öteki kavramı da siyasi bilimlerden edebiyata birçok alanda inceleme konusu olmaktadır. Leersen, imgebilim ve karşılaştırmalı edebiyatın birbirleriyle olan ilgisinden bahsettiği konuşmasında her iki alanın da henüz daha ulusal

birliği sağlama amacındaki bir edebiyat araştırma kategorisiyken, farklı edebiyatlar ve farklı uluslar arasında karşılaştırmalar yaparken köklerini saldığı ve halk psikolojisi alanına katkıda bulunduğundan bahsetmektedir. (Bkz.: Leersen, 2018: 1)

Her ne kadar bu çalışmada, iki eserin karşılaştırılması söz konusu olmasa da farklı disiplinlerden faydalanılarak oluşturulacak bir çalışma söz konusudur. Ayrıca, tekileřtirme ve öteki bağlamında bakıldığında imgebilim, karşılaştırmalı edebiyatın bir alt disiplini konumunda yer almakta ve bu konuyla ilgili Dyserinck, makalesinde bu durumu Jean-Marie Carré'nin de düşüncelerine dayandırarak açıklamaktadır. Carré, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının merkezini "tekilik" ve "teki olma durumu" zerine yapılan çalışmalar olarak nitelemiştir. Dyserinck de bu bağlamda ortak çalışmalar yürütülmesinden dolayı imgebilimin yeni bir alt disiplin olarak ortaya çıktığını ve karşılaştırmalı edebiyat içerisinde bir disiplin olarak uluslararası bağlamda kabul edilebilme çabasında olduğunu belirtmektedir. (Bkz.: Dyserinck, 2003: 3) Bu konuda Carré'nin bu düşüncelerini benzer şekilde yorumlayan bir başka isim de Kızıler Emer'dir: *Salt estetik ve sanatsal yönelimli bir edebiyat incelemesinin kısırlığına dikkat çeken Carré, komparatistiğin etki araştırmalarının dışına çıkararak, farklı uluslar-kültürler arası edebiyat ilişkilerini irdeleyen disiplinler arası yöntemle çalışması gerektiğini savunur. Aslında Carré'in bu nerisi, farklı ülke ve kültürler hakkındaki imgelerin araştırılmasını, yani "imgebilim"i resmen komparatistiğin çalışma alanına dhil etme girişimiydi.* (Kızıler Emer, 2017: 155)

Bu yönüyle, bu çalışma sadece bir imgebilim çalışması değil, disiplinlerarası bir karşılaştırmalı edebiyat çalışmasıdır. Çünkü çalışmada, öteki ve ötekileştirmeyi aıklarırken psikanaliz, sosyoloji ve tarih gibi karşılaştırmalı edebiyata yardımcı alanlardan faydalanılarak disiplinlerarası bir çalışma ortaya konmuştur. Karşılaştırmalı edebiyatın bu özelliğine Kızıler Emer şu şekilde göndermede bulunmuştur: *Karşılaştırmalı edebiyatbilim alanındaki çalışmaların bir başka önemli cazibe noktası da, farklı bilimleri ve bilim insanlarını bir araya getirme potansiyelindedir; edebiyatı felsefe, dinbilim, toplumbilim, dilbilim, tarih, antropoloji, mitoloji, eğitim bilimleri vb. farklı uzmanlık alanlarıyla buluşturan disiplinlerarası bir nitelik taşımasındadır* (Kızıler Emer, 2017: 157)

Çalışmanın ana konusu olan eserin teması birçok etnik unsur ve toplumu ilgilendiren bir savaştır. Savaşlar toplumları ve dolayısıyla da bireyleri etkileyen tarihi olaylardır. Eserin yazarı savaş anında yaşadıklarını aktarmaktadır ve bu sebeple incelemenin öncelikli amacı onun aktarım esnasındaki psikanalizini yapmak ve savaşın onu nasıl etkilediğini öğrenebilmektir. Moran, psikanalitik eleştiriye şöyle açıklamaktadır: *Yazarın hayatına ve kişiliğine gösterilen ilgi yirminci yüzyılda Freud'un etkisiyle yeni ve daha teknik bir biçim almış, psikanalize dayanan yeni bir eleştiri yöntemi, sanat eleştirisinde büyük bir yer tutmuştur. Freud'un bilinçaltıyla ilgili buluşlarına dayanan bu yöntemi bazıları sanatçının psikolojisini, bilinçaltı dünyasını, cinsel komplekslerini v.b. ortaya çıkartmak için; bazıları aynı zamanda bu buluşları eserlerini yorumlamak için kullanmış, yine bazıları da eserlerdeki kişilerin psikolojisini, davranışlarını açıklamak amacıyla bu kişilere uygulamışlardır.* (Moran, 2011: 149)

Tüm bu bilgiler ışığında yapılacak olan incelemede ana konu savaş olduğundan, öncelikle bu savaşı hazırlayan etmenleri ve bunun eserle bağlantısını anlama gereği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eserin incelemesine geçilmeden önce Bosna Savaşı'nın tarihi üzerine bilgi verilmesi uygun olacaktır.

İncelenecek olan eserde savaşın iki cephesinden yoğunlukla söz edilmektedir. Öncelikle Hırvatistan'a bağlı Dubrovnik bölgesinde savaş vardır ve oradan haberler gelmektedir. Ardından savaş Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'ya sıçramaktadır. Bu nedenle, bu iki topluma savaşın nasıl etki ettiğini incelemek gerekli bir hale gelmektedir. Ayrıca savaşın güçlü tarafı olarak savaşı başlatan etnik grubun mensup olduğu toplum olan Sırp toplumunun da savaşa etkisini incelemek gereği doğmaktadır.

Bosna'daki savaşın temelinde dini ve mezhepsel farklılıklar yatmaktaydı. Bu savaşın kökleri Osmanlı'nın Balkanlar'ı fethinden itibaren başlayan sürece dayanmaktaydı. Hatta daha öncesinde de Bosna'daki bu üç farklı etnik unsur farklı inanışlara sahipti. Bu üç unsuru Alkan, Ortodoks Slavlar (Sırlar), Katolik Slavlar (Hırvatlar) ve Bogomil Slavlar (Boşnaklar) olarak niteler. Çünkü Boşnaklar Osmanlı'dan önce Bogomilizm adı verilen pagan geleneklerine bağlı bir çeşit mezhebe mensuptular. Hatta o dönemlerde Bosna'da Bogomil kiliseleri bulunmaktaydı. (Bkz.: Alkan, 1995: 14-15) Bu mezhep farklılığı ile başlayan gerilimlerin ardından Boşnakların İslam'ı seçmesiyle artık dini farklılıklar da oluşmaya başlamıştı. Aynı dili ve kültürü paylaşan bu üç etnik unsur, farklı din ve mezheplere inandıkları için düşman olmaya başlamışlardı artık. Osmanlı güvencesi altındaki Müslüman Boşnaklar için kötü günler Avusturya-Macaristan'ın Bosna'yı fethetmesiyle başlar. Avusturya-Macaristan boyunduruğu altında geçen yıllardan sonra Yugoslavya Krallığı kurulur. Bu dönemlerde faşist Sırp çetelerden oluşan "Çetnikler", bu 40 senelik dönemde çok sayıda Müslümanı katletti. (Bkz.: Alkan, 1995: 22-24) Ardından ikinci Yugoslavya döneminde bu kavgalar ve iç hesaplaşmalar Bosna Savaşı'na kadar son bulacaktı. İkinci Yugoslavya dönemini başlatan Josip Broz Tito, dönemin Yugoslav Komünist Partisi'nin genel sekreteriydi. "Partizanlar" adı verilen etrafındaki gerillalar ile isyan başlatmıştır. Bu isyanı izleyen İkinci Dünya Savaşı'nda da Hitler Almanya'sına karşı direnen Tito ve askerleri, savaşın sonunda Yugoslavya'yı tekrardan kurdu. (Bkz.: Turp, 2013: 13) Tito'nun Yugoslavya'sı ayrımcılık ve faşizmden uzaktı. Bu anlamda başarılı bir yöneticiydi. Eker bu duruma şu şekilde değinmektedir: *1970'li yılların dünyaya model olan Güney Slav Ülkesi aslında Osmanlı'dan sonra pandoranın kutusu hâline gelmişti. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Tito'nun kadife kaplı demir yumruğuyla kapatılan kutu, ölümünün ardından yeniden açılacaktır.* (Eker, 2006: 73)

1980'de Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya 10 yıllık bir bunalım sürecine girer. Çevredeki komünist ve sosyalist rejimlere sahip Doğu Bloku'nun çökmesi sonucu Yugoslavya'da da komünist rejimin son bulmasının ilk işaret fişeği aşırı milliyetçi Slobodan Milošević'in 1990 seçiminde Sırbistan'daki iktidarını koruması olur. Zaten kaynayan bir kazan olan Balkan coğrafyasında bu gelişme ayrılıklara yol açar ve önce Slovenya, ardından da Hırvatistan ayrılır. Slovenya'nın ayrılığı Hırvatistan ve Bosna'ya nispeten kansız ve demokratik şekilde olur. (Bkz.: Kut, 2005: 46-49)

Slovenya ve Hırvatistan'ın ayrılığı üzerine Sırp yönetimi harekete geçer ve Bosna'yı elinde tutmak ister. Bunu özerk bölgeler oluşturarak yapmaya çalışır. Özerk bölge sayısının artmasıyla Bosna'da sözde egemenlik ilan ederler. Bunun yanı sıra Bosna'daki Sırların silahlandırıldığını öğrenen Bosna-Hersek hükümeti bağımsızlık için harekete geçer. Bosna-Hersek hükümeti, 8 Ocak 1992'de BM Şartı'nı ve buna benzer birçok anlaşmayı kabul etmişti ancak 15 Ocak 1992 günü, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığı kabul edilirken Bosna-Hersek'in bağımsızlığı için referandum şartı konulmuştu. Referandumdan %99'un üzerinde evet oyu alan Bosna-Hersek hükümeti resmen Avrupa Topluluğu ve ABD tarafından tanındı. Ancak bu sırada, başında Milošević'in yer aldığı Sırp hükümeti bir yandan Bosna'yı savaş alanına çevirirken diğer yandan da Bosna'nın ayrılmasına engel olmaya çalışıyordu. 11 Mart'ta Sırp Meclisi, Brüksel mutabakatında önerilen Bosna-Hersek'in bağımsız olmasını reddetti. Ya Bosna-Hersek, Yugoslavya içerisinde kalacaktı ya da üç ulusal cumhuriyetten oluşan bir konfederasyon şeklinde yönetilecekti. Avrupa bu duruma sessiz kaldı ve Sırp katliamı artış göstermeye başladı. (İzzetbegović, 2003: 124-130)

Tüm bu gelişmelerin ardından Londra'da Lord Owen ve Cyrus Vance'in gözetiminde bir konferans düzenlenir ve bu konferans sonucunda Ocak 1993'te Vance-Owen planı önerilir. Plan Bosnalı Boşnaklar ve Sırlar tarafından reddedilir. New York'ta Vance-Owen planı tekrar görüşülür ve BM Askerlerine kuvvete başvurma yetkisi verilmesinin ardından Bosna planı kabul eder ancak Sırlar yeniden reddeder. Atina'da tekrar görüşülen plan Bosnalı Sırların önderi Radovan Karadžić tarafından Bosna'daki Sırp Meclisi tarafından onaylanmak şartıyla kabul edilir ancak Bosna'daki Sırp Meclisi planı %96 oranıyla reddeder. Bu gelişmelerin ardından Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Milošević ve Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman, Bosna-Hersek'in üç etnik

varlığı barındıran konfederal bir yapıda olmasına dair bir anlaşma önerir ve bu anlaşma da Boşnaklar tarafından reddedilir. Bu sırada Hırvatistan'da sözde bağımsızlık ilan eden Krayina Sırp Cumhuriyeti bu plandan dolayı Bosna-Hersek'teki Sırp bölgesinde hak iddia ederek, onlarla birleşmek isterler. Bunlar üzerine Alija İzzetbegoviç etnik bir paylaşımı içermeyen bir konfederal yönetim teklif eder, bu teklif üç güç tarafından da kabul edilir. Uluslararası arabulucuların açıkladığı bölünme planından sonra Hırvatlar daha etkin rol oynamak istedikleri için anlaşmadan çekilirler. Miloşević-Şeşelj ittifakının ayrılması ve Hırvatistan muhalefetin Tudjman'a ve Bosnalı Hırvat önderi Mate Boban'a karşı olması bu iki cephe çatırdamalara sebep olurken, Bosna'da da Fikret Abdiç'in önderi olduğu, İzzetbegoviç karşıtı bir oluşum ortaya çıkar. Abdiç, Boban ve Karadziç bir anlaşma imzalar. Bu anlaşmanın ardından savaş daha çok kızışır, katliamlar artar ve insani yarımaların yolu kesilir. (Bkz.: Samary, 1995: 159-161)

Temmuz 1995'te Sırp Ablukası altında olan Srebrenica anklavına Sırp'ların girmesini engellemek isteyen Bosna güçleri taarruza geçti, birkaç bölgeyi ele geçirmiş olsalar da Sırp ablukası dağılmamıştı ve taarruz başarısız olmuştu. BM tarafından koruma altında olan Srebrenica'ya 9 Temmuz'da Sırp girdi ve 32 BM askerini rehin aldılar. Askerlerin rehin olması nedeniyle BM'in gerekli müdahaleyi yapamayacak olmasına güvenen Sırp birlikleri Srebrenica'da 8372 Boşnak Müslümanı katlederek soykırım yaptı. Birçok Sırp askeri, oradaki Müslüman kadınlara tecavüz ederek bu katliamı, keyfi bir vahşete, bir soykırıma çevirmişlerdir. Bu soykırım BM'in fiyaskosu olarak tarih kitaplarındaki yerini almış oldu. (Bkz.: Malcolm, 1999: 405-407)

Srebrenica'nın ardından Abdiç ve yandaşlarına karşı savaşan İzzetbegoviç'in birlikleri Ağustos 1995'te gerçekleşen çatışmaların ardından onları püskürtmeyi başardı. (Bkz.: Babuna, 2000: 205)

Tüm bu olaylardan sonra, özellikle Srebrenica fiyaskosu sonrası BM savaşı bitirmek için önemli bir adım attı. 1 Kasım 1995'te üç tarafın liderleri, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ohio eyaletinin Dayton kendinde bir araya geldiler. Uzun süren görüşmeler sonucunda 14 Aralık 1995 tarihinde, Paris'te Dayton Anlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti etnik unsurlarını barındıran bir yapıya sahip olan Bosna-Hersek'te, Bosna-Hersek Federasyonu %51'lik toprak oranına sahip olacaktı. (Bkz.: Radiç, 2019: 119)

Savaşın sonucunda her ne kadar barış elde edilmiş olsa da Bosna-Hersek'te Boşnaklar ne kadar söz sahibidir, bu soru işareti olarak kalacak bir nokta halindedir. Çünkü Dayton Anlaşmasına göre Boşnaklar ve Hırvatlar %51 ile büyük ortak konumunda olsalar da kendi aralarında yaşayacakları sorunlar bu durumu tersine çevirebilir. Yine de bu savaş üç toplumu da olumsuz etkilemiştir. En çok Boşnakların olumsuz etkilendiği savaşta Hırvatlar da iç isyanlarda zarar görmüşlerdir. Krayina'daki sözde Sırp cumhuriyetinin isyanları Hırvatları zarara uğratmıştır. Keza Tudjman ile Boban arasındaki sorunlar da aynı şekilde olumsuz etkilemiştir. Sırp toplumuna olumsuz etkisi ise daha çok psikolojik olmuştur. Sırbistan Cumhuriyeti tarihinde bu kara leke ile yıllarca yaşamış ve yaşayacaktır da. Ve bu durumdan da en çok etkilenecek olan ne Srebrenica'ya giren Sırp birliklerinin komutanı Ratko Mladiç, ne Bosnalı Sırp'ların önderi olan Radovan Karadziç ne de dönemin faşist cumhurbaşkanı Slobodan Miloşević olacaktır, onları hiç tanımayan Sırp toplumundaki sıradan insanlar, bu durumdan çok daha fazla etkilenecektir.

2. YAZARIN HAYATI VE ESER HAKKINDA KISA BİLGİ

Bu çalışmada incelenen eser, bir günlük ve otobiyografik bir eser olduğu için yazarın hayatına değinme ihtiyacı doğmaktadır. İnceleme kısmında anlatılacak bulguların daha iyi anlaşılması için de eser hakkında kısa ama öz bilgilerin verilmesi uygun görülmüştür.

2.1. Yazar Hakkında Kısa Bilgi

Zlata Filipoviç, 3 Aralık 1980'de Bosna'da dünyaya gelmiştir. 1991 ile 1993 arasında yaşadığı Saraybosna'daki savaşın dehşetini anlattığı, Mimmy adını verdiği bir günlük yazdı. Bazı haber

ajansları ve basın kuruluşları onu “Saraybosna’nın Anne Frank’i” olarak niteledi. Frank’ten farklı olarak, Zlata ve ailesi kurtuldu ve 1993’te, Birleşik Devletler’in yardımıyla, bir yıllığına kalacakları Paris’e kaçtılar. Dublin’deki St. Andrew’s Kolejine kabul edilen Zlata, eğitimine Oxford’da devam etti, 2001’de beşeri bilimler fakültesinden mezun oldu ve Ekim 1995’ten beri Dublin’de yaşıyor ve Dublin Trinity Kolejinde çalışıyor. (Bkz.: poemhunter.com)

2.2. Eser Hakkında Kısa Bilgi

Günlük olduğu için otobiyografik bir eser olan *Zlata’nın Günlüğü*, Bosna Savaşı’nı bir çocuğun gözünden anlatmaktadır. 10 yaşındaki Zlata, günlüğünde kendi yaşadıklarını anlatarak başlıyor, okulundan ve ailesinden bahsediyor. İlerleyen günlerde Dubrovnik’teki bir yakınlarından duyduklarını anlatmaya başlıyor ve savaş Bosna’ya sıçradığında artık neredeyse bir savaş günlüğü yazar oluyor. O yaşta bir çocuk için anlattığı şeyler anlaşılması güç ve zor şeylerdir. Zaten kitapta da sürekli bundan bahsediyor ve neden savaş olduğunu anlayamadığını sık sık belirtmektedir. Savaş’ın ilerleyen zamanlarında muhabirler sayesinde biraz olsun yaşadıklarını unutup ve güzel şeyler yaşamaya başlıyor. Günlüğün sonlarına doğru Zlata’nın artık ünlü bir çocuk olduğunu görüyoruz. Çünkü Avrupa’ya kaçan arkadaşları gönderdikleri mektuplarda, onun günlüğünün oralarda yayımlandığını söylemektedir. 2 yıl sonunda ailesiyle birlikte Paris’e kaçmayı ve hayatta kalmayı başarmaktadır.

3. İNCELEME

Zlata’nın Günlüğü eserinde, savaş döneminden önce ve savaş döneminde yapılan birçok ötekileştirme olduğu ve birçok ötekinin oluşturulduğu görülmektedir. Öncelikle, savaş öncesinde atmosfer ve o dönemde oluşturulan ötekileştirmenin boyutları, kitaptan verilen alıntılarla tespit edilecektir. Ardından savaş dönemi, savaşın yarattığı öteki ve yazarın savaşın etkisiyle yarattığı öteki kavramları incelenecektir.

Savaş öncesinde her ne kadar ötekileştirmeler olsa da bunun toplumda hissedilmesi çok ani olmuştur. Öyle ki Dubrovnik’te savaş patlak vermişken, Saraybosna’da nispeten dostane bir hava sezilenmektedir:

Okulda ve okul çıkışlarında arkadaşlarımla birarada olmak için sabırsızlanıyorum. Arkadaşımdan bazılarını, geçen dönemin bitiminde okul ziline son çalışından beri görmedim. Okul hayatının üzüntülerinden ve sevinçlerinden yine konuşabileceğimiz için mutluyum.

Mirna, Bojana, Marijana, Ivana, MaSa, Azra, Minela, NadZa... Yeniden birarada olacağız. (Filipoviç, 2012: 1)

Alıntıda görüldüğü üzere, en azından Zlata için öteki diye bir şey yoktur. Çünkü saydığı isimler karışık biçimde Boşnak, Hırvat ve Sırp isimleridir. Örneğin Ivana, Ivan isminin kadın formudur ve çoğunlukla Sırlar ve Hırvatlar tarafından kullanılır. (Bkz.: behindthename.com) Azra ismi de Arapça kökenli bir Boşnak ismidir. (Bkz.: behindthename.com) Bu açıdan bakıldığında Zlata ve arkadaşları arasında bir ötekinin olmadığı görülüyor.

Ancak bu durum, ötekileştirmenin olmadığını göstermemektedir. Öncelikle dilde ötekileştirme söz konusudur: *Yorucu bir gün ama sonuç: Zafer! Matematik: 5 üstünden 5! Sırp-Hırvatça yazılı: 5 üstünden 5! Biyoloji sözlüsü: 5 üzerinden 5! Yorgun ama mutluyum.* (Filipoviç, 2012: 4) Zlata’nın okulundaki dil dersinin isminde Boşnak veya Boşnakça ibaresinin olmayışı ya da bölgede tüm etnik unsurları kapsayacak bir anlam içermemesi, Bosna’da Boşnaklara karşı bir ötekileştirme olduğunu ortaya koymaktadır.

Bunu daha net bir şekilde ortaya koyan bir başka örnek de Zlata’nın savaş esnasında aldığı bir mektuba verdiği tepki ile ortaya çıkmaktadır: *Mektup adeta Boşnakça sözlük gibiydi. Ne diyeceğimi bilmiyorum Mimmy. “H”li kelimelerle doluydu, halbuki şimdiye dek bunlar yazım yanlışı*

sayılıyordu. (Filipoviç, 2012: 142) Bu alıntıdan anlaşılın, Bosna'da, o dönemde Boşnak telaffuz sistemine ait bir ögenin yasaklanmış olduğu görülmektedir. Bu da dilsel açıdan Boşnakların ötekileştirildiğini gösteren bir diğer unsurdur.

Bir başka ötekileştirme ölçütü de inanç dizgesidir. Boşnakların Hıristiyan olmamaları, o dönemde, bölgede sadece dini kimlikleriyle var olmaları anlamına gelmekteydi. Sırlara göre onların bir milliyeti yoktu, onlar sadece Müslümandılar: *Demin radyoda Hırvat Müslümanların Grbavica'dan sürüldüklerini söyledi.* (Filipoviç, 2012: 91) Alıntıda görüldüğü üzere Hırvatistan'da yaşayan Boşnaklar yerine Hırvat Müslümanlar denmektedir. Çünkü Boşnakları var eden kimlik budur. Onlar Sırlar ya da Hırvatlar gibi bir milliyete sahip değildiler, ya Hırvat Müslüman ya da Sırp Müslümandılar. Zlata, Bosna Savaşı'ndan mesul olarak gördüğü politikanın onları nasıl ayırttığını anlatırken, bu ötekileştirmeye bir başka örnek daha vermektedir:

Okul arkadaşlarım, arkadaşlarımız, ailemiz arasında Sırlar, Hırvatlar, Müslümanlar var. Hepimiz karışığız, hiçbir zaman kim Sırp, kim Hırvat, kim Müslüman bilmedim bile. Politika bugün bunları gözümüze sokuyor. Sırp'ı, Müslüman'ı Hırvat'ı büyük harflerle yazıyor. Onları birbirinden ayırmak istiyor. (Filipoviç, 2012: 104)

Zlata burada savaşın saçmalığından ve anlamsızlığından dem vurmak ister, ancak Boşnaklar için Müslüman tabirini kullanmaktadır. Çünkü ona bu şekilde öğretilmişti, onlar Müslümandılar, onları var eden tek özellik buydu ve en önemlisi onlar ötekiydi. Sırlar ve Hırvatlar gibi değillerdi. Bu imgelerde savaştan önce, politik olarak nasıl bir ötekileştirmenin olduğu çok açık şekilde görülmektedir.

Savaşın ilk kıvılcımları da bu ötekileştirmelerin sonucunda, bir din adamı üzerinden gerçekleşir: *Tanrım! Saraybosna'ya da sıçradı! Pazar günü (1 Mart), bir grup asker (televizyonda dediğine göre) bir Sırp düşününde misafirlerden birini öldürüp papazı yaralamış. Salı günü (2 Mart) şehrin her yerinde barikatlar vardı. Binlerce! Ekmek yoktu.* (Filipoviç, 2012: 27) Zlata'nın yazdıklarına göre savaşın Saraybosna'ya sıçramasının ilk adımı olmaktadır. Koskoca düğünde, onca insan dururken papazın yaralanması savaşın sebebine net bir şekilde gönderme yapmaktadır. Ayrıca bölgedeki ötekileştirmenin diğer tarafını da bize göstermektedir. Nasıl ki Sırlar için mezhep bakımından Hırvatlar, din bakımından ise Boşnaklar öteki konumdaysa, Hırvatlar ve Boşnaklar tarafından da bu ötekilik karşılığını bulmuş demektir. Diğer yandan bu saldırının Boşnaklar tarafından yapıp yapılmadığına dair net bir bilgi olmasa da 1 Mart gününün Boşnakların bağımsızlık referandumu kararı aldığı gün olması sebebiyle bunu yapmalarının mantıksız olduğu görülmektedir: *1990'ların başlarında Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler merkezi hükümetten bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardı. Bosna Hersek yönetimi de 1 Mart 1992'de bir bağımsızlık referandumu yapılması yönünde karar almıştı.* (Radiç, 2019: 89)

Sırp düşünündeki papaza saldırıdan yaklaşık bir ay sonra, Zlata'nın teyzesinden duyduğu bir haber, savaşın dini boyutunu çok daha net bir şekilde ortaya koymaktadır: *Baksana, sana Melica Teyze'min kuaförde duyduklarını anlatmaya çekindim: 4 Nisan Cumartesi günü: BUM BUM, BANG BANG Saraybosna. Yani Saraybosna'yı bombalayacaklarmış.* (Filipoviç, 2012: 31) Bu haber kısmen doğru bir haberdir. Çünkü bahsedilen bombalama işlemi 4 Nisan'da değil, 6 Nisan'da gerçekleşmektedir. Bunun sebebi haberin eksik ya da yalan olması değil, Sırların tanınmayı beklemeleridir: *Bosna-Hersek Avrupa Birliği üye devletleri tarafından 6 Nisan, Amerika Birleşik Devletleri tarafından 7 Nisan 1992 tarihinde bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır.* (Burzonoviç, 2002: 5; Akt.: Yılmaz, 2018: 16) Anlaşılın o ki; Bosna-Hersek'in Avrupa tarafından tanınıp tanınmayacağını görmek için beklemişlerdi. 4 Nisan 1992 tarihinin Boşnaklar için ayrı bir önemi vardı ve saldırı için o tarih bu yüzden seçilmişti: *Sevgili Mimmy, bugün bayram. Müslümanların bayramı.* (Filipoviç, 2012: 33) Zlata günlüğüne bu satırları 4 Nisan 1992 günü yazmıştı. 4 Nisan 1992'nin hicri takvimdeki karşılığı 1 Şevval 1412'dir. Bu da hicri takvimde Ramazan Bayramı'nın

ilk günü demektir. (Bkz.: takvim.ihya.org) Böylece bu tarihin de rastgele seçilmediği görülmektedir. Savaşın altında yatan öteki din imgesi, savaşın başlangıcında da kendini göstermektedir.

Tabi ki bu savaş sadece Boşnaklar ve Sırlar arasında değildi. Sadece bir din savaşı değil, mezhep savaşıydı da: *Dubrovnik'te her şey daha da kötü ama telsizle Srdjan'ın hayatta ve iyi olduğunu öğrenebildik, annesinin ve babasının da. Televizyonda gördüklerimiz çok korkutucu. İnsanlar aç. Srdjan'a koli göndermenin bir yolunu arıyoruz, Caritas'la olabilir belki.* (Filipoviç, 2012: 10) Dubrovnik'teki Hırvat yakınlarına yardım göndermek istedikleri kurum Caritas, 19.yüzyılın sonunda kurulan bir Katolik yardım kuruluşudur. (Bkz.: caritas.org) Buradan yola çıkılarak savaşın mezhepsel çatışmaları da kapsadığı söylenebilir. Çünkü Sırlar Ortodoks, Hırvatlar ise Katoliklerdir.

Öte yandan Saraybosna'daki savaşa taraf olmamasına rağmen yardımlarıyla var olanlar da vardı: *Marijana'nın annesiyle karşılaştık. Onlar da gitmemiş. Hayattalar ve sağlıkları iyi. Ivana'nın, Yahudi konvoyuyla Zagreb'e gittiğini söyledi bana.* (Filipoviç, 2012: 89) Yahudiler net şekilde bu savaşta taraf olmasalar bile, Saraybosna'da bulunan cemiyetlerini bir yardım kuruluşu gibi kullanmaktalardı. Savaşa taraf olmayan bir de mezhep vardı: *Sevgili Mimmy, Zagreb'ten Neda'nın gönderdiği bir koli geldi. Adventist Kilisesi yoluyla gönderilmiş.* (Filipoviç, 2012: 119) Adventistler, -tam adıyla Yedinci Gün Adventistleri- Tanrı'ya ve onun sevgisine inananların oluşturduğu bir mezhepti. Tanrı'nın yasalarını hiçbir din ortada yokken Aden'de Âdem ile Havva'ya bildirdiğini ve bir dinlenme gününü müjdelediğine inanırlar. Bu yasaların Tevrat ile değişmeden korunduğunu, İncil ile ise günümüze kadar gelip uyarlandığını savunurlar. (Bkz.: adventistvakfi.org) Sevgiye inanan bu insanlar, savaşta hiçbir tarafta değil, insanlığın yanında olduklarını göstermek için bağlantılarını savaşta zor durumda olan insanlara yardım için kullanmışlardır.

Günler geçtikçe savaştaki cephele iyice belirmeye başlıyordu. Bu keskinliği Zlata şu şekilde gösteriyor: *Cenevre'de "Savaşın üç tarafı" müzakere ediliyor. Anlaşma olacağına inanmıyorum. Artık kimseye güvenim kalmadı.* (Filipoviç, 2012: 120) Zlata bu notu günlüğüne 8 Ocak 1993 tarihinde düşmüştür. O tarihlerde Cenevre'de Vance-Owen planı görüşülmekteydi. Masanın bir ucunda arabulucu olarak BM yetkilileri Vance ve Owen varken, diğer ucunda savaşın üç tarafı vardı: İzzetbegoviç, Tudjman ve Miloşeviç. Ancak Zlata burada bir ironi yapmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere ona göre Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar düşman değildi. Savaşın üç tarafı ibaresini tırnak içine alarak aslında onları tanımadığını belirtmek istemektedir.

Bu Zlata'nın günlüğünde yaptığı ilk ironi değildir: *Çarşamba günü (4 Mart) barikatlar kaldırıldı ve bizim "Sevgili Çocuklar" anlaşmaya vardı. Gayet iyi, değil mi?* (Filipoviç, 2012: 28) Burada sevgili çocuklar diyerek kastettiği kişiler politikacılar. Savaşı onların çıkardığını ve bunu bir oyun olarak gördüklerini düşünmektedir. Bu yüzden onlara çocukça davrandıklarını düşündürtecek sevgili çocuklar tabirini tırnak içine alarak onları imgelemektedir.

Savaş başlayınca Zlata, öteki olarak gördüğü Sırp askerlere bir isim takar: *BaSCarSija enkaza döndü. Pale'nin "Efendileri" BaSCarSija'ya ateş açtı.* (Filipoviç, 2012: 34) Zlata burada Efendiler'i tırnak içine alarak aslında sahip olmadıkları Saraybosna üzerinde hak iddia eden Sırları ironik bir biçimde eleştirmektedir. Bir başka deyişle onları ötekileştirmektedir.

Savaş hissedilmeye başladıkça öteki hissini Zlata daha derinden hissetmeye başlar ve artık dilinden dökülmeye başlar:

Bojana ve Verica İngiltere'ye gitti. Oga, İtalya'ya gidecek. Ama en kötüsü, Martina ve Matej'in çoktan gitmiş olması. Ohrid'e gittiler. Keka ağlıyor, Braco ağlıyor, annem de ağlıyor. Şu anda yine gözyaşları içinde biriyle telefonda konuşuyor. Ve "ötekiler", tepelerden üzerimize ateş açmaya devam ediyor. (Filipoviç, 2012: 37)

Zlata, bu kez de politikacıları değil, tepelerden ateş açan Sırp keskin nişancıları öteki olarak niteliyordu. Ama bu defa en net şekilde söylüyor ve direkt öteki olarak nitelendiriyor. Onların kim olduğunu bilmiyor ama öteki olduğuna emindir.

Savaşın ilerleyen zamanlarında artık iyice keskin nişancılarla yakınlaşırlar. Bu bağlamda Zlata'nın imgeleri de bu yönde daha da yakınlaşır. Bir keskin nişancıya doğrudan isim takar: *Bir havan topu düştü, galiba Belgrad Oteli'nin üzerine, bir tanesi de Dalmatinska Caddesi'ndeki kaldırırma. Allah'ın belasını keskin nişancı (adını Jovo koyduk) bugün daha ayıktı.* (Filipoviç, 2012: 139) Jovo, Jovan isminin kısaltmasıdır ve Jovan ismi John isminin Sırp formudur. (Bkz.: behindthename.com) Böylece Zlata ve ailesi net bir şekilde Sırp'ları öteki olarak addetmeye başlıyorlar.

Keskin nişancıyı imgelediği gibi kendini ve etrafındaki diğer çocukları da diğer ülkelerdeki çocuklara oranla ötekileştirir:

On bir yaşındaki bir okul çocuğunun bunları yaşamaması gerekiyor. Okul çocuğu ama okulu yok, hiçbir neşe kaynağı yok, okulla ilişkili hiçbir heyecanı yok. Çocuk ama oyunsuz, arkadaşsız, güneşsiz, kuşsuz, doğasız, meyvesiz, çikolatasız, şekerli kalmış, sadece azıcık süt tozu var. Çocuk ama tek kelimeyle çocukluğu yok. Savaş çocuğu. (Filipoviç, 2012: 66-67)

Kendini bir çocuğu çocuk yapan hiçbir şeye sahip olmayan, olamayan bir çocuk olarak niteler. Bunun sorumlusu ise savaştır. Neden var olduğunu anlayamadığı savaş, onun çocukluğunu elinden almaktadır ve elinden hiçbir şey gelmemektedir.

Savaşın ilerleyen günlerinde ise, Zlata artık savaşın, sadece çocukların çocukluğunu değil, Saraybosna'da yaşayan herkesin hayatını elinden aldığını fark eder: *Saraybosna'da eski yılı unutmak için yeni yılı sabırsızlıkla bekliyoruz ve bu senenin barış yılı olmasını umuyoruz. Saraybosnalılar (masumlar) işte bunu diliyor. Masum olduğumuz için de dileğimiz gerçekleşmeli.* (Filipoviç, 2012: 117) Zlata, masumlar diyerek iki noktaya dikkat çekmektedir. Öncelikle bu diğer ülkelerdekilere mesajdır. Kendilerinin bunu hak etmediğini ve masum olduklarını söylemektedir. İkinci nokta ise savaşın taraflarına yapılan göndermedir. Politikacılar savaşı çıkarmış olsalar da, halk bunun cezasını çekmektedir. Böylece savaşın sadece politikacılar ve masumlar arasında geçtiğini imgelemektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, amacına uygun bir şekilde imgebilimsel ve eklettik bir inceleme ortaya konmuştur. Yugoslav coğrafyasında, 700-800 yıl öncesine kadar dayanan ayrımcılık ve ötekileştirmenin son patlama noktalarından biri olan Bosna Savaşı üzerinden toplumsal, tarihsel ve psikanalitik bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada, *Zlata'nın Günlüğü* eserinden hareketle savaş öncesi atmosfer ve savaştan önce nasıl bir ayrımcılık olduğu irdelenmiştir. Buradan çıkarılan sonuçların ardından yine kitaptan hareketle bu ayrımcılığın savaş döneminde nasıl sivrildiği ve toplumu nasıl etkilediği, Zlata'nın gözünden aktarılmıştır. Ve son olarak da savaşın Zlata'ya etkileri ve Zlata'ya göre öteki olanların olup olmadığı gözlemlenmiştir.

Bu incelemeler yapılırken öncelikle imgebilimsel bir çalışma olduğundan dolayı imge, önyargı, kalıpyargı, imgebilim ve imgebilimin inceleme alanları üzerine teorik bilgiler verilmiştir. İncelemenin eksenini imgebilim disiplini içinde yer alan öteki ve ötekileştirme olgusu olduğu için bu konuda da teorik bilgiler verilmesi uygun bulunmuştur. İmgebilim ile ilgili gerekli bilgilerden sonra kısaca çalışmanın yöntemiyle ilgili bilgi verilmiştir. Öncelikle bir çocuğun gözünden aktarılan bilgiler olduğu için psikanalitik üzerine kısa bir bilgi verilmesi uygun görülmüştür. Ardından çalışmadaki eklettik yaklaşımdan dolayı Bosna Savaşı'nın yaşandığı coğrafyanın tarihi üzerine kısa bilgiler verilmiştir. Ve son olarak da bu bilgiler ışığında coğrafyanın sosyolojik durumu, toplumun bu savaştan nasıl etkilendiği aktarılmıştır. Ve de incelemeye geçmeden hemen önce yazar

ve eseri hakkında kısa ama öz bilgiler verilmiştir. İnceleme kısmında ise eserde Zlata'nın izlenimlerine göre ötekileştirme ve ayrışmanın nasıl gerçekleştiği, savaşın nasıl başladığı ve nasıl devam ettiği irdelenmiştir. Bu inceleme esnasında sadece Zlata'nın gözlemleri değil, bu gözlemlerden hareketle savaş esnasında gerçekleşen olaylar kapsamlı bir şekilde araştırılmış ve nasıl sonuçları olduğu ortaya konmuştur.

Sonuç olarak, savaş döneminde henüz küçük bir çocuk olan Zlata'nın bakış açısından, tarafsız şekilde elde edilen gözlemlerden hareketle, Bosna Savaşı döneminde ve öncesinde, özellikle üç etnik grup arasında bir ötekileştirme ve ayrışmanın söz konusu olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu gruplar arasındaki mezhepsel ve dinsel farklılıkların ön plana çıkarıldığı ötekileştirmeler en çok Boşnakları etkilemiştir ve bu tür ötekileştirmeleri en çok yapan grubun ise Sırpolar olduğu görülmüştür. Öyle ki, bir noktadan sonra Hırvat asıllı Bosnalı bir çocuk olan yazarımız bile Sırpoları ötekileştirmek durumunda kalmıştır. Hırvatların ise daha çok kendi güvenliklerini sağlamak adına ötekileştirmelere mecbur kaldığı, yardım kampanyalarını kendi mezheplerine ait kuruluşlar aracılığıyla yaptıkları görülmektedir. Tüm bu gözlemler ve tarihi bilgiler ışığında, kamuoyunda kabul görmekte olan gerçek bir kez daha ispatlanmıştır: Ayrılıkçı oldukları bahanesi üzerinden yıllardır ötekileştirilen Boşnaklar ve Hırvatlar, Sırpolar tarafından katledilmiştir. Çoğunlukla Boşnaklar buna maruz kalmış olsa da yazarımızın yaşadıklarından anlaşılan odur ki; Hırvatlar da savaş kisvesi altında öldürülmüşlerdir.

Son olarak, çalışmanın ortaya koyduğu en önemli sonuç ise, savaşın en çok zarar görenlerinin çocuklar olduğudur. Zlata ve arkadaşlarının çektiği acılar, çocukluklarını yaşayamamaları ve Zlata'nın da aktardığı üzere tüm bunların sebebini anlayamıyor olmaları savaşın en çok onları ötekileştirdiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, N. (1995). Dağılan Yugoslavya Mozaiğinde Bosna, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Babuna, A. (2000). Bir Ulusun Doğuşu, Geçmişten Günümüze Boşnaklar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Bölükmeşe E. – Çelik F. (2013). “Kurban Said'in ‘Ali ve Nino’ Adlı Eserinde Doğu(lu) ve Batı(lı) İmgesi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 14 (Sayı 2): 39-50.
- Çelik, F. (2014). “Emir Kıvırcık'ın Büyükelçi ve Elie Wiesel'in Gece Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Ögeler: Bir İmgebilim Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Dyserinck, H. (2003). “Imagology and the Problem of Ethnic Identity”, Intercultural Studies, No 1: 1-8.
- Eker, S. (2006). “Bosna'da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine”, Milli Folklor Dergisi, Yıl 18(Sayı. 72): 71-84.
- Filipoviç, Z. (2012). Zlata'nın Günlüğü (Çev.: Didem Nur Güngören), Artemis Yayınları, İstanbul.
- İzzetbegoviç, A. (2003). Tarihe Tanıklığım (Çev.: Alev Erkilet – Ahmet Demirhan – Hanife Öz), Klasik Yayınevi, İstanbul.
- Kızıler Emer, F. (2017). “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimine Genel Bir Bakış”, 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences, 20-23 Nisan 2017, (Editör. Hayrullah Kahya), IBAD, 153-160, İstanbul.
- Kut, Ş. (2005). Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Leersen, J. (2018). "CFP: New Perspectives on Imagology", Karşılaştırmalı Edebiyat Konferansı, 3-5 Nisan 2018, (Editörler. Katharina Edtstadler, Sandra Folie, Andrea Kreuter, Sophie Mayr ve Gianna Zocco), Viyana Üniversitesi, 1-4, Viyana.

Malcolm, N. (1999). Bosna'nın Kısa Tarihi (Çev.: Aşkın Karadağlı), Om Yayınevi, İstanbul.

Moran, B. (2011). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Özbayoğlu E. (2012). "İmgebilim-Çeviribilim İlişisini Odak Noktasına Taşıyan Bir Kitap: Da 'Mamma! Li Turchi!' A 'Mamma!?' Gli Italiani!?" İ.Ü. Çeviribilim Dergisi, (Sayı 5): 161-172.

Radiç, D. (2019). "Dayton Barışı ve Bosna Hersek'te Sınır İnşaa Sorunu", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Samary, C. (1995). Parçalanmış Yugoslavya ve Bosna'da Etnik Savaş (Çev.: Bülent Tanatar), Yazın Yayıncılık, İstanbul.

Turp, M. (2013). "Türkiye-Yugoslavya İlişkileri (1923-1950)", Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Ulağlı, S. (2006). İmgebilim "Öteki"nin Bilimine Giriş, Sinemis Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, M. (2018). "Türk Romanında Bosna Savaşı", Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Elektronik Kaynaklar

http://adventistvakfi.org/?page_id=63 08.01.2020. 23:58.

<https://www.caritas.org/who-we-are/> 08.01.2020. 23:29.

<https://www.behindthename.com/> 09.01.2020. 01:03.

<https://www.poemhunter.com/zlata-filipovic/biography/> 01.01.2020. 20:51.

<https://takvim.ihya.org/miladi-hicri-cevir.html?g=4&a=4&y=1992> 08.01.2020. 23:03.